

States of America. – 2008. – № 10. – V. 105; 5. Wierzbicka A. Cross-cultural pragmatics : The semantics of human interaction / Wierzbicka A. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter , 1991. – 502 p.; 6. Wierzbicka A. Semantics, culture and cognition : Universal human concepts in culture-specific configurations / Wierzbicka A. – New York : Oxford University Press , 1992. – 487 p.; 7. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words : English, Russian, Polish, German, and Japanese / Wierzbicka A. – New York ; Oxford ; Tokyo : Oxford University Press , 1997. – 317 p.

В. Пирогов,
Київський національний
лінгвістичний університет

ЛЕКСИЧНА СПОЛУЧУВАНІСТЬ І СЕМАНТИЧНИЙ КОНТЕКСТ РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВ (ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ПАРАДИГМА)

Створення багатомовного словника сполучуваності активного типу є важливим завданням сучасної навчальної лексикографії. Одним з головних чинників, що обумовлює нагальність цієї проблеми, є значний інтерес до такого роду лексикографічних видань з огляду на зростаючі міжнародні контакти і відповідно підвищення вимог до якісної підготовки фахівців, які б володіли японською мовою паралельно з англійською тощо. Ядро словника складають терміни і поняття, що є характерними для наукового стилю мови. В той же час словник включає і термінологію міждисциплінарних галузей. Головна мета словника-посібника – показати способи і навести приклади вживання конструкцій і форм, характерних для наукового стилю української, японської, англійської та російської мов.

Ключові слова: лексична сполучуваність, різносистемні мови, словник сполучуваності, загальнонаукова лексика, лексикографія, японська мова, українська мова, англійська мова, російська мова

Создание многоязычного словаря сочетаемости активного типа является важным заданием современной учебной лексикографии. Одним из главных факторов, обуславливающих актуальность этой проблемы, является значительный интерес к такого рода лексикографическим изданиям с учетом развивающихся международных связей и соответственно повышения требований качественной подготовки специалистов, которые бы владели японским языком параллельно с украинским, английским и др. Ядро словаря составляют термины и понятия, характерные для научного стиля языка. В то же время словарь включает и терминологию междисциплинарных областей. Главная цель словаря – показать способы и примеры использования конструкций и форм, типичных для украинского, японского, английского и русского языков.

Ключевые слова: лексическая сочетаемость, разносистемные языки, словарь сочетаемости, общенаучная лексика, лексикография, японский язык, украинский язык, английский язык, русский язык

Compiling a multi-language active-type combinatory dictionary is an important task of contemporary lexicography. One of the main reasons why this problem is really significant and pressing may be explained by rapidly widening international contacts and correspondingly the necessity of upgrading standards for training specialists who could use Japanese in parallel with English and other languages. The core of the dictionary comprises terms and lexics characteristic of the scientific style of language. At the same time it incorporates terminology of the interdisciplinary fields. The main purpose of the dictionary lies in illustrating methods and forms of using lexical patterns characteristic of the scientific style of Ukrainian, Japanese, English and Russian languages.

Key words: word combinations, non-related languages, combinatory dictionary, general scientific lexicon, lexicography, the Japanese language, the Ukrainian language, the English language, the Russian language

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної лінгвістики є проблема сполучуваності слів. У структурі мови дана властивість є можливістю використання слова в реченні або вислові. Сполучуваність, регулюючись системою і нормою мови, полягає у взаємодії явищ різних мовних рівнів: по-перше, лексики і синтаксису, по-друге, лексики і фразеології [Щерба 1974].

Точність мови вимагає не тільки знання семантики слів, але й вміння врахувати їх сполучуваність. Правила лексичної сполучуваності мають словарний характер, вони індивідуальні для кожного слова і поки що недостатньо послідовно і повно кодифіковані. Тому порушення норм лексичної сполучуваності є однією з найбільш поширених помилок у мові [Мельчук 1999; Морковкин 2005-2007].

Згадана проблема, має надзвичайно важливе значення з точки зору розвитку будь-якої національної і, зокрема, сучасної української мови, особливо з урахуванням невизначеності питання про її нормативні критерії. Більш того, ця проблема набуває актуального значення з огляду на адекватність проведення лексикографічної роботи, зокрема, створення двомовних та багатомовних термінологічних словників.

Високо оцінюючи наукову значущість робіт із створення одномовних і в значно меншому ступені двомовних словників сполучуваності слів, в той же час можна констатувати, що за станом на сьогодні навчальні українсько-японські або японсько-українські словники сполучуваності практично відсутні. У зв'язку з цим, створення українсько-японського словника сполучуваності активного типу є, на нашу думку, одним з найважливіших завдань навчальної двомовної лексикографії. Необхідність такого словника, з одного боку, обумовлена надзвичайною важливістю теоретичного обґрунтування такого лінгвістичного явища, як сполучуваність, а з іншого, має надзвичайно важливе значення з точки зору практичного оволодіння японською мовою як засобом наукового спілкування.

Не можна не зауважити, що сучасна світова сполучувана лексикографія знаходиться в якісно новому стані свого розвитку, помітною ознакою якого є постійне удосконалення словників сполучуваності. Чинником, що визначає цей процес, є зростаючий інтерес до такого роду лексикографічних видань, а втім і велика потреба в них: міжнародні контакти, що поглиблюються, вимагають якісної підготовки фахівців, які б володіли іноземною мовою, і перш за все японською паралельно з англійською.

Працюючи над словником-посібником типових словосполучень і висловів, ми прагнули вирішити такі задачі:

1) відібрати і якомога повніше представити типові словосполучення й вислови, що відображають загальнонаукову лексику і структурні особливості наукового стилю мови.

2) ввести і визначити терміни, що не знайшли адекватного відображення в більшості доступних широкому читачеві словників.

Ядро словника складають терміни і поняття, що є характерними для наукового стилю мови. В той же час словник включає і термінологію міждисциплінарних галузей.

Основна мета словника-посібника – показати способи і навести приклади вживання конструкцій і форм, характерних для наукового стилю мови.

Одне з найважливіших завдань словника – доступність викладу і, відповідно, простота використання.

У словнику розроблено чотири лексичні теми, назви яких відповідають основним розділам:

I Наукове дослідження.

II Обговорення результатів дослідження.

III Оформлення результатів дослідження.

IV Класифікація і бібліографія.

Матеріал у словнику розташований за принципом від простого до складного: від слова до словосполучення, потім до конструкції і, нарешті, через конструкцію до фрази. Вихідною в словнику є українська мова; японська, і англійська і російська частини перекладні.

Далі наводиться зразок структурної організації першої глави «Проблеми і питання» першого розділу «Наукове дослідження» словника.

Розділ I НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

НАУЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ/ SCIENTIFIC RESEARCH/ 科学研究

Глава 1. ПРОБЛЕМИ І ПИТАННЯ

ПРОБЛЕМЫ И ВОПРОСЫ/ PROBLEMS AND QUESTIONS/ 問題点と質問

§ 1. Проблема/Проблема/Problem/ もんだい問題、もんだいてん問題点

1.1

наукова/научная/scientific/ かがくのもんだい 科学の問題

фундаментальна/фундаментальная/fundamental, basic/ きそ/きほん/もんだい基礎/基本/問題

науково-технічна/научно-техническая/scientific and technical problems/ かがく・ぎじゅつのもんだい科学・技術の問題

насушна/насушная/ pressing problem/ せつじつなもんだい切実な問題

важлива/важная/important/significant problem/ じゅうようなもんだい重要問題

головна/главная/main problem/ しゅようなもんだい主要な問題

велика/большая/great problem/ おおきいもんだい大きい問題

ключова/ключевая/ key problem/ かんじんかなめ肝心かなめの問題

провідна/ведущая/leading problem/ しゅようなもんだい主要な問題

що висувається/выдвигаемая/ problem being posed/ ていきされるもんだい提起される問題

що вивчається/изучаемая/ problem under study/ けんきゅうするもんだい研究する問題

що поставлена/поставленная/ formulated problem/ たてたもんだい立てた問題

що досліджується/исследуемая/problem[subject] of study/ けんきゅうもんだい研究問題

складна/сложная/ complicated/ ふくざつなもんだい複雑な問題

важка/трудная/ difficult/ こんななもんだい困難な(難しい)問題

серйозна/серьёзная/serious problem/ じゅうようなもんだい重大な問題

актуальна/актуальная/ problem at issue/ とうめんのもんだい当面の問題

аналогічна/аналогичная/ similar problem/ おなじようなもんだい同じような問題

згадана/упомянутая/ mentioned problem/ じょうじゅつのもんだい上述の、じょうきの上記の問題

наступна/следующая/next problem/ つぎのもんだい次の問題

нова/новая/new problem/ あたらしいもんだい新しい問題

надумана/надуманная/far-fetched problem/ むりなもんだい無理な問題

нерозв'язна/неразрешимая/insoluble problem/ かいけつできないもんだい解決できない問題

гостра/острая/ pressing problem, a challenge/ きんきゅうなもんだい緊急な問題、チャレンジ

центральна/центральная/central problem/ ちゅうしんもんだい中心問題

певні (різні, чисельні)/ некоторые (разные, многочисленные) ある、いろいろな、多くの問題

формулювання/ формулировка/ formulation (statement) of the problem/ もんだいのこうしき問題の公式化。

розв'язання важкої проблеми, разрешение трудной проблемы/ solution of a difficult problem/ 難しい問題のかいとう解答

вирішення/ решение/ handling, tackling, solving the problem/ 問題のかいけつ解決(かいめい解明、かいとう解答)

широке коло проблем/ широкий круг проблем/ wide variety of problems/ こうはい広い広範囲の(ふくひろい幅広い、たき多岐にわたる)問題

ціла низка проблем/ целый ряд проблем/ a number (variety, wide variety) of problems/ いろいろな (さまざまな、多様な) 問題

1.2

ставити/ставить/pose a problem/ もんだいをていきする問題を提起する。

стати проблемою/ стать проблемой/become a problem/ もんだいになる問題になる。

усвідомлення/осознание/awareness of the problems involved/ もんだいいしき問題意識。

вирішити (зняти, усунути)/разрешить (снять, устранить)/ もんだいをかいけつする問題を解決。する、もんだいをとうく問題を解く、もんだいにとりくむ問題に取り組む。

спричиняти/ вызывать/cause a problem/ もんだいをおこす問題を起こす。

намагатися розв'язати/взяться за решение/grapple with a problem/ もんだいにとりくむ問題に取り組む。

поставити (висунути)/поставить (выдвинуть)/ もんだいをたてる(だす)問題を立てる(出す)。

досліджувати/исследовать/explore the problem/ もんだいをけんきゅうする問題を研究する。

висвітлити/осветить to elucidate the problem かいめい解明する、せつめい説明する。

охопити/охватить to cover the problem 問題をととりあつかう取り扱う、問題におよぶ及ぶ、ふれる触れる

розглядати/рассматривать to consider, to view the problem もんだいのかんがえる問を考える

обговорити/обсудить to discuss the problem そうだん相談する、とうろん討論する、ぎろん議論する。

являє (собою) актуальну проблему/представлять собой актуальную проблему to be an urgent (pressing) problem とうめんのもんだいである当面の問題である。

стати, бути, вважатися однією з провідних проблем/ стать, являться, считаться одной из ведущих проблем/ to become, to be, to be considered (viewed as one of the leading problems)/ to belong to one of the important problems じゅうようなもんだい主要な問題の一つになる(である、と考えられる)。

выдвинуться в число ведущих проблем/ to be brought forth as one of the leading problems じゅうようなもんだい主要な問題の一つになる。

торкнутися ключової (фундаментальної) проблеми/ коснуться ключевой (фундаментальной) проблемы/ to touch a key (fundamental, basic) problem かんしんかなめ肝心かなめの(基礎、基本) 問題にふれる触れる。

цікавитися (зацікавитися) актуальною проблемою/ интересоваться (заинтересоваться) актуальной проблемой/ to be interested (to get interested) in the topical (burning, pressing) problem とうめんのもんだい当面の問題にきょうみ興味をもつ。

займатися новою проблемою/ заниматься новой проблемой/ to be concerned with a new problem あたらしいもんだい新しい問題にとりくむ取り組む。

стикнутися зі складною проблемою/ столкнуться со сложной проблемой/ to encounter a complicated problem ふくざつなもんだい複雑な問題にぶつかる

зосередитися на проблемі/ остановиться на проблеме to dwell on the problem 問題をけんとう検討する。

вказувати на певні основні проблеми/ указать на некоторые основные проблемы/ to point to some basic problems ある基本問題を指摘する。

перейти до проблеми/ перейти к проблеме to pass on to (to come to, to turn to) the problem 問題にうつる移る。

шукати (знайти) рішення проблеми/ искать (найти) решение проблемы/ to seek (find) solution of the problem 問題のかいとう解答をもとめる求める(だす)。

приблизиться (подойти, приступити) к решению проблемы/ to come close to (to come to, turn to) solving the problem

1.3

Якою проблемою ви займаєтесь?

Какой проблемой вы занимаетесь?

What problem are you engaged with?

なん何の問題をおけんきゅうお研究をしていますか。 ‘

Я занимаюсь проблемой...

Я занимаюсь проблемой...

I am engaged with the study of the problem of...

わたし私は...問題をけんきゅう研究しています。

Я цікавлюсь проблемою...

Я интересуюсь проблемой

I am interested in the problem of...

わたし私はこの問題にきょうみ興味をもっています。

Мене цікавить проблема...

Меня интересует проблема

わたし私はこの問題にきょうみ興味があります。

Особливо цікавою є проблема...

Особый интерес представляет проблема

The problem of... is of special interest

とくにおもしろい面白い問題は。

Я працюю нал цією проблемою з 2000.року

Я работаю над этой проблемой с 2000.года

I have been engaged with handling this problem since 2000...

わたし私は2000年からこの問題にとりくんで取り組んでいます。

Я стикнувся з цією проблемою зовсім недавно (вже давно)

Я столкнулся с этой проблемой совсем недавно (уже давно)

I have encountered this problem quite recently

わたし私はさいきん最近(ずっと前から)この問題にぶつかっています。

1. Большой японско-русский словарь: В 2 т. / Сост. Неверов С.В. и др.; Под ред. Н.И. Конрада. – М., 1970; 2. Мельчук И.А. Опыт теории лингвистических моделей «смысл-текст»: Семантика и синтаксис. Языки русской культуры. – М., 1999; 3. Морковкин В.В., Морковкина А.В. Русские агнонимы: понятие, состав и смысловое разнообразие. – Новосибирск, 2005-2007; 4. Російсько-український академічний словник / Під ред А.Е.Кримського. – К., 1924-33; 5. Російсько-український словник / Сост. Изюмов. О. – К., 1926; 6. Російсько-український фразеологічний словник / Сост. В. Підмогильний, С. Плужник. – К., 1927; 7. Русско-японский словарь (露和辞典), Русский Язык, С.Ф. Зарубин и А.М. Рожецкий. – М., 1988; 8. Словарь эквивалентов слова. Р.П. Рогожникова. Русский язык. – М., 1991; 9. Учебный словарь сочетаемости общественно-политических терминов. – М., 1989; 10. Учебный словарь сочетаемости русского языка. Денисов и Морковкин. – М., 1978; 11. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии // Сб. Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974; 12. Японско-русский словарь / Сост. Лаврентьев Б.П., Немзер Л.А., Сыромятников Л.А. и др. – М., 1984; 13. Advanced Favorite English-Japanese Dictionary. – Tokyo: Shoseki, 2002; 14. Karl R. Twohig. English for Intelligent Conversation (知的会話のための英語). – Tokyo: Bere, 2004; 15. Kodansha's Communicative English-Japanese Dictionary. – Tokyo-New-York-London, 2006; 16. New Japanese-English Dictionary. – Tokyo: Kenkyusha, 1984; 17. T. Ishii. International Conference (国際会議・スピーチ・研究発表の英語表現). – Tokyo: Bere, 2006; 17. The Great Japanese Dictionary. – Tokyo: Kodansha, 1995; 18. Ukrainian-English Dictionary. – Toronto Press, 1995; 19. 国語慣用句大辞典。東京：東京堂、1977; 20. 岩波ロシア語辞典, 東京 (語数13万語)、1992; 21. 日米慣用句表現辞典。東京：小学館、1997; 22. 研究社露和辞典。東京 (語数26万語)、1988.